

DE OVERHEID MOET UIT ONS ONDERGOED BLIJVEN

(CONTROLLING BODIES, DENYING IDENTITIES)

Mensenrechtenschendingen Van Transgender Personen in Nederland

Samenvatting	1
Een Verouderde Wet en de Impact daarvan op Transgender Personen	2
Geslachtsregistratie	4
Een Nieuwe Wet.....	6
Vijf Wijzigingsvoorstellen.....	8
Methodologie	10
Aanbevelingen	11
Aan de Nederlandse Regering	11
Aan de Genderteams van het Academisch Ziekenhuis van de Vrije Universiteit in Amsterdam en het Academisch Ziekenhuis Groningen	14
Aan de Raad voor de Rechtspraak en de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak.....	14
Aan de Zorgverzekeraars	14

Samenvatting

De overheid moet uit ons ondergoed blijven

— Vreer, Amsterdam, 7 maart 2011

Op een gegeven moment ben je er gewoon klaar mee. Je wilt gewoon leven, net als iedereen.

— Linda, Rotterdam, 1 april 2011

In 1985 behoorde Nederland tot de eerste groep van Europese landen die een wet hebben aangenomen waarbij de genderidentiteit van transgender personen - individuele personen waarvan de genderidentiteit verschilt van het bij de geboorte toegekende geslacht - wettelijk wordt erkend, zij het onder bezwarende voorwaarden.

Ruim een kwart eeuw later is Nederland haar leidende rol kwijtgeraakt. De wetgeving die toen een progressieve ontwikkeling weergaf, loopt volledig uit de pas met de huidige goede buitenlandse voorbeelden en interpretatie van de Nederlandse verplichtingen krachtens de internationale mensenrechtenwetgeving.

Het meest kwalijke is dat de Nederlandse wet transgender personen wel toestaat hun geslachtsaanduiding in officiële documenten te veranderen, maar slechts onder voorwaarde dat zij een lichamelijke verandering ondergaan door hormoontherapie en een chirurgische ingreep, en dat zij blijvend en onherroepelijk onvruchtbaar zijn.

Deze vereisten laten transgender personen in de regel weinig keuze en dus behouden zij de identiteitsbewijzen die niet overeenstemmen met hun diepgevoelde genderidentiteit, met als gevolg dat zij vaak publiekelijk worden vernederd, slachtoffer zijn van discriminatie en grote moeilijkheden ondervinden bij het vinden en behouden van een baan. “Momenteel moet je jezelf constant schrap zetten, omdat je nooit weet wanneer je weer om uitleg wordt gevraagd,” aldus een vrouw.

De voorwaarden die door art.1:28 van het Burgerlijk Wetboek (“BW”) worden opgelegd, vormen een inbreuk op het recht van transgender personen op persoonlijke autonomie en fysieke integriteit, en ontzeggen transgender personen de mogelijkheid om hun eigen genderidentiteit vast te stellen, hetgeen door het Europese Hof voor de Rechten van de Mens wordt geacht als zijnde “een van de meest wezenlijke elementen van zelfbeschikking”.

Dit rapport geeft een uitvoerige beschrijving van de impact van de huidige Nederlandse wet op het dagelijkse bestaan van transgender personen en geeft vanuit een mensenrechtenperspectief een analyse van het in Nederland bestaande wettelijke raamwerk.

Human Rights Watch doet een beroep op Nederland art. 1:28 BW te wijzigen zodat het recht van transgender personen op persoonlijke autonomie en fysieke identiteit wordt gerespecteerd. De wijziging moet medische en juridische kwesties voor transgender personen scheiden. Geen enkele vorm van medisch ingrijpen mag als vereiste gelden voor wettelijke erkenning van de genderidentiteit van transgender personen.

Een Verouderde Wet en de Impact daarvan op Transgender Personen

Bij de meeste mensen komt het geslacht dat op basis van de uiterlijke geslachtskenmerken is toegekend bij de geboorte overeen met hun innerlijke en diep gevoelde overtuiging tot een bepaald geslacht te behoren. Dit is niet het geval bij transgender personen, of transgenders: hun genderidentiteit verschilt van de geslachtsaanduiding bij de geboorte.

De transgendergemeenschap is pluriform en hoe de genderidentiteit precies verschilt van het bij de geboorte toegekende geslacht verschilt van persoon tot persoon. Transseksuele personen willen leven en geaccepteerd worden als lid van een ander geslacht dan het geslacht dat zij toegekend hebben gekregen bij de geboorte. Tot de transgendergemeenschap behoren naast transseksuele personen ook gendervariante personen met een genderidentiteit die mannelijk noch vrouwelijk is: de identiteit kan zowel het hele spectrum tussen mannelijke en vrouwelijke geslachtelijke kenmerken beslaan, of is helemaal niet vatbaar voor een tweedeling in termen van man/vrouw.

Artikel 1:28 BW beïnvloedt de diverse groepen van transgender personen in Nederland op verschillende manieren.

Transseksuele personen die een chirurgische ingreep willen ondergaan om hun lichaam te veranderen, kunnen volgens de wet hun identiteitsbewijzen eerst dan (laten) wijzigen nadat zij het langdurige medische traject hebben voltooid. Het duurt geen weken of maanden, maar jaren, voordat men aan de vereisten van art. 1:28 voldoet. En al die tijd moeten zij leven met identiteitsbewijzen die niet in overeenstemming zijn met hun genderidentiteit, en bijgevolg zijn zij gedwongen een fundamenteel aspect van hun persoonlijkheid te ontkennen.

“Het is onnodig confronterend en traumatiserend voor mensen die toch al erg kwetsbaar zijn. Je laat mensen onnodig lang tussen twee werelden leven.”, zei Jochem Verdonk, de voorzitter van Stichting Transman, een Nederlandse belangenorganisatie. “Het is onnodig traumatiserend voor mensen die al erg kwetsbaar zijn.”

Transgender personen die geen chirurgische ingreep willen ondergaan, en die daarom onder de huidige wetgeving nooit hun geslachtsaanduidingen zullen kunnen veranderen, ondervinden een levenlang last van deze belemmeringen. Een populaire korte omschrijving voor transgender personen verwijst naar mensen die “gevangen zitten in het verkeerde lichaam”. Maar transgender personen die geen chirurgische ingreep willen ondergaan zitten niet gevangen in het verkeerde lichaam nu zij feitelijk besloten hebben hun lichaam te accepteren zoals het is, zij zitten in de val van de wet. Dergelijke personen worden dagelijks geconfronteerd met een kloof tussen hun diepgevoelde identiteit en datgene wat vermeld staat in hun identiteitsbewijzen, hetgeen zich manifesteert in talloze verontrustende communicaties met overheidsinstanties, werkgevers, en vaak, zoals hierna toegelicht, zelfs met volkomen onbekende mensen. De druk op transgender personen die zich in een dergelijke situatie bevinden, is enorm groot. Een vrouw die geen chirurgische ingreep wenst en die talloze vernederingen heeft ondergaan bij sollicitaties omdat op haar papieren vermeld staat dat zij een man is, zei tegen Human Rights Watch: “Ik heb zelfs gedacht, ik ga die operaties toch maar ondergaan, dan ben ik van alle gezeik af. Maar als ik er later spijt van krijg, dan ben ik voor de rest van mijn leven doodongelukkig.”

Tot slot, transgender personen die niet transseksueel zijn maar bij wie de sekse op andere manieren verschilt van het bij de geboorte toegekende geslacht, hebben op dit moment geen enkele mogelijkheid om wettelijke erkenning van hun genderidentiteit te verkrijgen. Voor personen met deze gendervariant geeft noch de mannelijke, noch de vrouwelijke geslachtsaanduiding hun genderidentiteit precies weer, echter in 2007 heeft de Hoge Raad geoordeeld dat noch art. 1:28 BW noch enige andere bepaling van het Burgerlijk Wetboek dergelijke personen toestaat de geslachtsaanduiding te laten verwijderen uit hun geboorteakte. Zelfs indien, als een noodoplossing, sommige personen met deze gendervariant de voorkeur eraan zouden geven over te gaan naar de andere geslachtsaanduiding omdat het misschien hun genderidentiteit dichter benadert, zou de enige manier om dat te bereiken zijn middels de vereisten van chirurgische ingreep en onherroepelijke onvruchtbaarheid zoals bepaald in art. 1:28 BW.

Geslachtsregistratie

De informatie over het geslacht van een persoon wordt samen met andere persoonsgegevens uit het geboortebewijs van een persoon, zoals naam en geboortedatum, opgeslagen in de Gemeentelijke Basisadministratie van Persoonsgegevens, kortweg GBA genoemd. Er zijn honderden instanties en instellingen die persoonsgegevens nodig hebben om hun publieke taken te vervullen, en die toegang hebben tot GBA gegevens, waaronder de politie, de belastingdienst en pensioenfondsen. Een grote verscheidenheid aan andere actoren, waaronder banken en verzekeringsmaatschappijen, werkgevers en onderwijsinstellingen, heeft een wettelijke plicht om ervoor te zorgen dat hun eigen administratie overeenkomt met de gegevens in de GBA.

Dit systeem van onderling verbonden documentbeheer betekent dat informatie over het in de GBA geregistreerde geslacht van een persoon overal aanwezig is. Voor transgender personen die niet in staat zijn de vermelding in hun geboorteakte te veranderen, en daarmee het in de GBA geregistreerde geslacht, heeft dit onvermijdelijk tot gevolg dat het bij de geboorte toegekende geslacht en de genderidentiteit hen zal achtervolgen in alle aspecten van het leven. Officiële brieven worden stevast verkeerd geadresseerd, aan Mijnheer X in plaats van aan Mevrouw X, of Mevrouw Y in plaats Mijnheer Y. Transgender personen hebben vaak geen andere keuze dan hun handtekening te zetten onder formulieren die gebaseerd zijn op het bij de geboorte vastgestelde geslacht, of het verkeerde vakje aan te kruisen op de vele formulieren waarin gevraagd wordt het geslacht aan te geven, en naam en andere persoonsgegevens in te vullen: als men iets anders invult, kan men beticht worden van fraude. Voor veel transgender personen voelt dit welbewust ontkennen van hun genderidentiteit aan als zelfverraad. “Ik kan er niet tegen dat ik zelf dat vakje met ‘M’ aan moet kruisen.” vertelde een vrouw aan Human Rights Watch.” Alles in mij komt daartegen in opstand. Dat is niet wie ik ben. Ik heet niet alleen Sabrina, ik *ben* Sabrina.”

Nog pijnlijker zijn de vele omstandigheden waarin, als een direct gevolg van het feit dat in hun identiteitsbewijzen een verkeerd geslacht staat vermeld, transgender personen geen andere keuze hebben dan aan volkomen vreemden, vaak binnen gehoorsafstand van een nog groter publiek, bijzonderheden te moeten onthullen over een van de meest intieme aspecten van hun privéleven – namelijk dat zij transgender zijn. Transgender personen benadrukken het feit dat de voorbeelden die zij aan Human Rights Watch hebben gegeven geen uitzonderingen zijn, maar typische voorbeelden van situaties waarmee zij dagelijks geconfronteerd worden. Een vrouw die met identiteitsbewijzen met de geslachtsaanduiding: ‘man’ leeft, zei: “Elke keer dat de een of andere ambtenaar vraagt

naar gegevens uit de GBA is pijnlijk, omdat zo'n ambtenaar mij dan elke keer afkeurend bekijkt, en ik keer op keer, steeds maar weer, de zaak moet toelichten.”

Een man vertelde aan Human Rights Watch: “Je moet het altijd uitleggen. Daar heb ik soms zin in, maar vaak ook niet. Je voelt je een beetje gepakt als man. Geslachtsregistratie is administratief geweld wat toegestaan wordt.”

Een vrouw die in dergelijke situaties naar haar identiteit werd gevraagd, zei daarover het volgende: “In één keer word je onderuitgeschopt. Je wordt er heel erg moe van dat je altijd maar weer moet uitleggen. Op een gegeven moment ben je er gewoon klaar mee, je wil leven, net als iedereen.”

Een ander probleem waarmee transgender personen in Nederland worden geconfronteerd betreft de mogelijkheid om een voornaam te kiezen die bij hun genderidentiteit past. Voor transgender personen die toevallig niet een van de voornamen hebben die in de maatschappij als geslachtsneutraal worden beschouwd, is de mogelijkheid om een nieuwe voornaam te kiezen net zo belangrijk als het veranderen van de geslachtsaanduiding in het register van de burgerlijke stand. Wijzigingen van voornamen zijn onderworpen aan art. 1:4 BW. Terwijl art. 1:4 BW niet expliciet bepaalt dat voornamen overeen moeten stemmen met het geregistreerde geslacht, vermeldt dit artikel wel dat voornamen niet ongepast mogen zijn, zonder nadere toelichting te geven wat een naam ongepast maakt. Maar een aantal transgender personen die niet aan de vereisten van art. 1:28 BW hadden voldaan, heeft aan Human Rights Watch verteld dat de rechter hun verzoekschriften tot voornaamswijziging had afgewezen op grond van het feit dat hun gekozen voornamen werden aangemerkt als zijnde ongepast, zoals bedoeld in art. 1:4 BW, daar ze niet overeenkwamen met het geregistreerde geslacht van die persoon. Een man vertelde aan Human Rights Watch:

De rechter mag besluiten dat hij een voornaam ongepast vindt, en deze rechter besloot dat het voor mij niet gepast was om een mannennaam te hebben, omdat ik voor de wet nog vrouw ben. Ik kan mijn geslachtsregistratie niet wijzigen omdat ik niet voldoe aan de sterilisatie-eis van de wet, en ik kan mijn naam niet veranderen in een mannennaam omdat ik mijn geslachtsregistratie niet kan wijzigen..

Bij de beslissing op een verzoekschrift tot naamswijziging vormt het geregistreerde geslacht van een persoon duidelijk de belangrijkste overweging voor sommige rechters,

terwijl de sociale werkelijkheid van de betreffende persoon en zijn/haar uitdrukkelijke wens een voornaam aan te nemen die past bij zijn/haar genderidentiteit wordt genegeerd. Een vrouw verwoordde het als volgt:

Mijn verzoek tot naamswijziging werd in eerste instantie afgewezen door de rechtbank. Ik werd niet zelf gehoord, dus ik kon de rechter niet vragen naar mij te kijken en een vrouw te zien. De rechtbank vond het ongepast voor mij, als man geregistreerd, om een vrouwen naam te dragen.

Om als transgender persoon in aanmerking te komen voor een naamswijziging, stellen rechters in eerste instantie in feite als voorwaarde dat de aanvrager een chirurgische ingreep heeft ondergaan en onvruchtbaar is, vereisten die in feite niet bij de wet bepaald zijn.

Een Nieuwe Wet

Een Staat heeft legitieme redenen om het geslacht van een persoon bij de geboorte te registreren, en derhalve om met regelgeving de wijze te bepalen waarop personen hun geslachtsaanduiding in het register van de burgerlijke stand kunnen wijzigen. Het geslacht is een kenmerk dat gebruikt wordt om personen te identificeren, en het kan voorkomen dat overheidslichamen zoals de nationale veiligheidsdiensten toegang tot deze gegevens nodig hebben om hun taken uit te voeren. In een bepaalde context heeft de staat specifieke, positieve verplichtingen om mensen tegen gevaar te beschermen, bijv. door gescheiden inrichtingen verplicht te stellen, zoals gevangenissen voor mannen en vrouwen; of de Staat kan gegevens nodig hebben, onderverdeeld naar geslacht, ter bevordering van beleidsmaatregelen met betrekking tot gelijke behandeling of ter informatie van geslachtsspecifiek gezondheidsbeleid, zoals het beleid dat gericht is op zwangerschapszorg en prostaatanker. Landen met verplichte militaire dienstplicht mogen alleen mannen oproepen voor deze dienstplicht.

Maar terwijl de staat een legitiem belang kan hebben bij het reguleren van de wijze waarop personen hun wettelijk erkend geslacht kunnen wijzigen, behoort de staat dat op een manier te doen die de mensenrechten van een persoon niet schendt. Echter, de twee vereisten van art. 1:28 BW inzake de erkenning van de genderidentiteit van een persoon schenden het recht van transgender personen op persoonlijke autonomie en fysieke integriteit. De Nederlandse Grondwet beschermt deze rechten, met inachtneming van de door de wet opgelegde beperkingen, evenals verscheidene door Nederland geratificeerde internationale mensenrechteninstrumenten, waaronder het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en het Europees Verdrag tot bescherming van de

rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Veelzeggend is dat in een uitspraak van januari 2011 het Duitse Constitutionele Hof twee bepalingen in het Duitse recht, welke overeenstemmen met die in het Nederlandse recht, ongrondwettig heeft verklaard. De overwegingen van het Duitse Hof voor dit oordeel waren dat deze bepalingen een schending vormden van het recht op fysieke integriteit.

Medische en juridische zaken worden in het huidige art. 1:28 samengevoegd tot één kwestie. Het gebruik van hormonen en het ondergaan van een chirurgische ingreep moeten uitsluitend worden gestuurd door overwegingen die betrekking hebben op de gezondheid van de individuele persoon. Artikel 1:28 BW - waarin een wettelijke erkenning van de genderidentiteit wordt toegestaan na hormoontherapie, een chirurgische ingreep en permanente onvruchtbaarheid - is in strijd met dit beginsel.

Voor individuele transgender personen kunnen hormoontherapie en een chirurgische ingreep noodzakelijk zijn om hun gezondheidstoestand weer zo optimaal mogelijk te maken. In Nederland blijkt dit uit het feit dat hormoontherapie en de meeste chirurgische ingrepen voor transgender personen gedekt zijn door de zorgpolis van de betreffende persoon. Echter, zoals de door de World Professional Association for Transgender Health ontwikkelde Standards of Care (de richtlijnen voor de behandeling van ‘genderidentiteitsstoornis’) bevestigen, hebben niet alle transgender personen behoefte aan hormoontherapie of een chirurgische ingreep: de beslissing om hormonen te gebruiken of een chirurgische ingreep te ondergaan moet worden overgelaten aan individuele transgender personen en de medische deskundigen die hen bijstaan.

Door hormoontherapie en chirurgische ingrepen die leiden tot onvruchtbaarheid wettelijk verplicht te stellen voor de erkenning van de genderidentiteit van transgender personen, worden de individuele omstandigheden van transgender personen ontkend, en worden sommige transgender personen voor de onmogelijke keuze gesteld tussen het ondergaan van operaties om op die manier toegang te krijgen tot de juiste identiteitsbewijzen, of geen operaties te ondergaan en te leven met onjuiste identiteitsbewijzen. Zoals een vrouw het verwoordde tegenover Human Rights Watch:

Ik ben een enorme bofkont met een lichaam dat het mogelijk maakt om als vrouw te leven zonder operaties en hormonen. Waarom moet ik dan in zo’n kerngezond lichaam het operatiemes laten zetten en er levenslang hormonen met mogelijke schadelijke bijwerkingen in gaan spuiten? Niet de Staat, maar ieder individu moet dat voor zichzelf op adequate wijze regelen. Als ik die “M” in mijn paspoort wil vervangen door een “V”, dan vind ik het

ontoelaatbaar dat de overheid voor mij gaat bepalen, hoe ik bepaalde lichaamskenmerken moet gaan verhullen, aanvullen of op andere wijze moet gaan aanpassen.

Medische beroepsbeoefenaren worden medisch-ethisch gezien door art. 1:28 in een moeilijke positie gebracht. De beroepscode medische ethiek voor artsen vereist dat artsen bij het verlenen van medische zorg handelen in het belang van de patiënt. Het Burgerlijk Wetboek brengt medische beroepsbeoefenaren echter in de netelige positie van poortwachters van wie verlangd wordt dat hun handelen gericht is op bescherming van het veronderstelde belang van de Staat, in tegenstelling tot het belang van de patiënt: geen enkele transgender persoon kan een wettelijke erkenning verkrijgen van zijn/haar genderidentiteit zonder een medische verklaring waarin bevestigd wordt dat hij/zij voldoet aan de vereisten van art. 1:28, met inbegrip van onherroepelijke onvruchtbaarheid. Medische beroepsbeoefenaren weten dat zij voor transgender personen voor wie een chirurgische ingreep medisch gezien niet noodzakelijk en dus niet geschikt is, niet de vereiste verklaring aan de rechter kunnen overleggen zonder een chirurgische ingreep uit te voeren die leidt tot onherroepelijke onvruchtbaarheid. Hierdoor worden hun patiënten afgesneden van het enige traject dat toegang biedt tot wettelijke erkenning van hun genderidentiteit, wat in de meeste gevallen van essentieel belang voor het waarborgen van het welzijn van de betreffende transgender persoon.

Vijf Wijzigingsvoorstellen

Zowel de vorige als de huidige Nederlandse regering heeft erkend dat er behoefte bestaat aan wijziging van art. 1:28 BW. Nu de vorige regering haar belofte het noodzakelijke wetsvoorstel aan de Tweede Kamer voor te leggen niet is nagekomen, is het aan de huidige regering om art. 1:28 in overeenstemming te brengen met de verplichtingen van de Staat krachtens de internationale mensenrechtenwetgeving. De regering heeft toegezegd dat voor de zomer van 2011 een conceptwetsvoorstel beschikbaar zou komen, maar zij heeft dit tot op heden nog niet gedaan.

Human Rights Watch doet een beroep op Nederland tot wijziging van art. 1:28 BW om het recht van transgender personen op persoonlijke autonomie en fysieke integriteit te respecteren. Deze wijziging dient medische en juridische kwesties voor transgender personen te scheiden. Medisch ingrijpen, in welke vorm dan ook, mag niet als voorwaarde worden gesteld voor wettelijke erkenning van de genderidentiteit van transgender personen.

Human Rights Watch roept Nederland op om de volgende vijf wijzigingen aan te brengen in het bestaande wettelijk raamwerk voor de wettelijke erkenning van genderidentiteit.

In de eerste plaats dient het parlement de voorwaarde van lichamelijke aanpassing door middel van hormoontherapie en chirurgische ingrepen, en de voorwaarde van onherroepelijke onvruchtbaarheid, af te schaffen.

Ten tweede dient Nederland het proces te heroverwegen waarin art. 1:28 BW voorziet. Het bestaande proces maakt dat wettelijke erkenning van de genderidentiteit van transgender personen afhangt van het feit of transgender personen een door deskundigen ondertekende verklaring aan de rechter overleggen, waarin bevestigd wordt dat deze transgender personen een voortdurende overtuiging hebben tot het andere geslacht te behoren dan het geslacht dat bij de geboorte is toegekend. In plaats daarvan zou het juiste model zijn transgender personen het primaat toe te staan hun eigen zelfverkozen genderidentiteit vast te stellen.

Ten derde moet een nieuwe wet inzake wettelijke erkenning van genderidentiteit aan transgender personen bescherming bieden van het recht een voornaam te kiezen die past bij hun genderidentiteit. Verzoekschriften tot verandering van iemands voornaam of voornamen worden beheerst door art.1:4 BW, waarin wordt bepaald dat voornamen niet ongepast mogen zijn. Human Rights Watch roept de Nederlandse regering op de nodige stappen te ondernemen om er zorg voor te dragen dat, bij het toepassen van art. 1:4 BW, rechtbanken niet een vereiste in het Burgerlijk Wetboek lezen dat voornamen in overeenstemming moeten zijn met het geregistreerde geslacht van een persoon.

Ten vierde moet een nieuw wettelijk raamwerk voor de wettelijke erkenning van de genderidentiteit van transgender personen rekening houden met het feit dat het in het belang van sommige transgender kinderen kan zijn hun wettelijke geslachtsaanduiding te veranderen voordat zij meerderjarig zijn. Het opnemen van een minimumleeftijd in een dergelijk wettelijk raamwerk moet vermeden worden; in plaats daarvan behoren de individuele omstandigheden van elk kind te bepalen of het in het belang van het kind is om zijn/haar wettelijke geslachtsaanduiding te veranderen. En nieuw wettelijk raamwerk voor wettelijke erkenning van genderidentiteit met betrekking tot transgender kinderen moet gebaseerd zijn op de verdragsrechtelijke verplichtingen van Nederland krachtens het Verdrag inzake de rechten van het kind, waarbij het transgender kind wordt toegestaan zijn/haar mening te uiten over zijn/haar behoefte de wettelijke geslachtsaanduiding te veranderen, en deze mening moet meer gewicht worden toegekend naarmate het kind de meerderjarige leeftijd dichtert nadert.

Ten vijfde, het bestaan van gendervariante personen, van wie de genderidentiteit niet uitsluitend vrouw of niet uitsluitend man is, wordt niet erkend door het huidige wettelijk

raamwerk voor de wettelijke erkenning van genderidentiteit. Human Rights Watch betoogt niet dat de internationale mensenrechtenwetgeving tot op heden een dusdanige ontwikkeling heeft doorgemaakt dat Staten een positieve verplichting kan worden opgelegd om andere genderidentiteiten dan man of vrouw wettelijk te erkennen. Human Rights Watch roept Nederland niettemin op mogelijkheden te onderzoeken om de genderidentiteit van gendervariante personen in de wet op te nemen. Meer specifieke aanbevelingen zijn hieronder nader omschreven.

Methodologie

Dit rapport is gebaseerd op onderzoek dat door Human Rights Watch is uitgevoerd in Nederland van 14 maart tot 15 april 2011. Human Rights Watch heeft 28 diepte-interviews gehouden met transgender personen, waarvan bij 12 de genderidentiteit van man is vastgesteld, bij 10 de genderidentiteit van vrouw, en 6 personen zijn gendervariant. Van deze 28 personen hadden enkelen SRS (sex reassignment surgery/geslachtsveranderende operaties) ondergaan; enkelen hadden de een of andere vorm van operatieve ingreep ondergaan, maar wachten nog op andere operaties; enkelen stonden op de wachtlijst voor de eerste operatieve behandeling; en weer anderen leiden hun leven in de gewenste genderrol zonder van plan te zijn een operatie te ondergaan. Twee van de geïnterviewden waren onder de 18.

Slechts de namen van de geïnterviewden die daartoe toestemming hebben gegeven, komen in het rapport voor. Andere geïnterviewden gaven er de voorkeur aan anoniem te blijven: hun volledige naam en ander persoonsgegevens zijn om privacyredenen achtergehouden. Alle vraaggesprekken werden gevoerd in de Nederlandse taal.

Transgender geïnterviewden werden voor het overgrote deel geselecteerd met de hulp van Transgender Netwerk Nederland, een lobby en belangenorganisatie die zich inzet voor het verbeteren van de rechten van transgender personen in Nederland, en Transvisie, een Nederlandse stichting die professionele hulp en steun biedt aan transgender personen.

Human Rights Watch heeft ook vraaggesprekken gevoerd met Dr. M. van Trotsenburg, directeur van het Kennis- en Zorgcentrum voor Genderdysforie aan het medisch centrum van de Vrije Universiteit in Amsterdam (VUmc), en met Prof. Dr. W.C.M. Weijmar-Schultz en A. Pascal, resp. directeur en coördinator van het Centrum voor Genderdysforie aan de Rijksuniversiteit Groningen (UMCG).

Human Rights Watch heeft ook een vraaggesprek gevoerd met een hooggeplaatste juridische functionaris op het Ministerie van Veiligheid en Justitie, en met NGO-vertegenwoordigers, advocaten en academici. De geïnterviewden waren verder de directeur en medewerkers van Transgender Netwerk Nederland, Transvisie en de Stichting Patiëntenorganisatie Transvisie (POST).

Alle stukken die in dit rapport worden aangehaald zijn ofwel voor het publiek beschikbaar of opgeslagen in een bestand bij Human Rights Watch.

Aanbevelingen

Aan de Nederlandse Regering

Inzake de Wettelijke Erkenning van Genderidentiteit

- Wijzig artikel 1:28 BW op dusdanige wijze dat transgender personen een verzoekschrift kunnen indienen tot verandering van de geslachtsaanduiding in hun geboorteakte zonder te moeten voldoen aan medische voorwaarden, in welke vorm dan ook. Meer in het bijzonder, schaf de huidige voorwaarden van geslachtsveranderende operaties en onherroepelijke onvruchtbaarheid af.
- Draag er zorg voor dat wettelijke erkenning van de genderidentiteit van transgender personen van toepassing is op alle gebieden van het leven van die personen. Meer in het bijzonder, in het geval dat transgender personen kinderen hebben, moet hun relatie als ouder met hun kind in overeenstemming zijn met de genderidentiteit van transgender personen. Dus een transman die een kind heeft moet als de vader van dat kind erkend worden, en een transvrouw die een kind heeft moet als de moeder van dat kind erkend worden.
- In het licht van het feit dat Nederland zich heeft gecommitteerd aan de Yogyakarta-Beginselen, zoek wegen om art. 1:28 BW te wijzigen zodat het primaat van zelfidentificatie, dat ondersteund wordt door beginsel 3 van de Yogyakarta-Beginselen, erkend wordt. Meer in het bijzonder, onderzoek de mogelijkheden om transgender personen in staat te stellen de geslachtsaanduiding in hun geboorteakte te veranderen zonder verklaringen van deskundigen te moeten overleggen, en in plaats daarvan zich te verlaten op de getuigenis van transgender personen over de door de persoon zelf vastgestelde genderidentiteit.
- Indien wettelijke erkenning van de genderidentiteit van transgender personen als vereiste stelt dat deskundigenverklaringen aan de rechtbank worden overlegd, zie

- erop toe dat er aan de zijde van de aangewezen deskundigen voldoende capaciteit is om de vereiste documenten binnen een redelijke tijd te kunnen overleggen.
- Draag er zorg voor dat transgender personen in staat zijn een voornaam te kiezen die past bij hun genderidentiteit, los van het feit of zij een verzoek hebben ingediend tot verandering van de geslachtsaanduiding in de geboorteakte. Verschaf hiertoe een nadere uitleg aan de rechtbanken ter verduidelijking van de betekenis van de term “ongepast” in art. 1:4 BW, om er zeker van te zijn dat rechters geen verzoekschriften voor een naamswijziging weigeren op grond van het feit dat de door transgender personen gekozen voornamen worden beschouwd als zijnde ongepast voor het geslacht van de betreffende persoon.
  - Erken dat het in het belang van sommige transgender kinderen kan zijn dat zij hun wettelijke geslacht wijzigen voordat zij de meerderjarige leeftijd van 18 jaar bereiken, en zorg ervoor dat transgender kinderen niet uitgesloten worden van de mogelijkheid om een verzoek in te dienen voor wettelijke erkenning van hun genderidentiteit en voor een wijziging van hun voornaam. In het afwegingsproces aangaande de verzoekschriften van transgender kinderen moet een mechanisme worden opgenomen dat het transgender kind in de gelegenheid stelt zijn of haar mening over de behoefte zijn of haar wettelijke geslachtsaanduiding te veranderen in alle vrijheid te uiten. Aan deze meningsuiting van het kind moet het nodige belang worden gehecht. Overeenkomstig de Nederlandse verplichting krachtens het Verdrag inzake de rechten van het kind moeten de desbetreffende procedures op zodanige wijze zijn ingericht dat daardoor wordt erkend dat naarmate kinderen opgroeien en capaciteiten verwerven zij recht hebben op een toenemende mate van verantwoordelijkheid om de zaken te regelen die hen raken.
  - Onderzoek de mogelijkheden om de genderidentiteit van transgender personen die noch een mannelijke noch een vrouwelijke genderidentiteit hebben wettelijk te erkennen, en de geslachtsaanduiding in de identiteitsbewijzen van gendervariante personen te verwijderen.
  - Zie erop toe dat gegevens over de geslachtsaanduiding van personen in de Gemeentelijke Basisadministratie van Persoonsgegevens, of GBA, alleen aan instellingen, organisaties en ondernemingen worden verstrekt in situaties waarin die informatie relevant is.
  - Stimuleer instellingen, organisaties en ondernemingen in het ontwikkelen van formulieren voor de registratie van persoonlijke gegevens waarin personen hun geslacht niet hoeven te vermelden.
  - Treed in overleg met transgender personen en organisaties die transgender personen vertegenwoordigen en betrek deze personen en organisaties bij de

ontwikkeling en implementatie van de hierboven omschreven maatregelen. Zie erop toe dat transgender kinderen worden betrokken bij dit overleg.

Inzake Non-Discriminatie en Gelijkheid

- Neem een bepaling op in de Algemene Wet Gelijke Behandeling waarin nader wordt omschreven dat “discriminatie op grond van geslacht” ook betekent “discriminatie op grond van genderidentiteit en op grond van genderexpressie.”
- Ontwikkel en implementeer, in overleg met transgender personen en organisaties die deze personen vertegenwoordigen, beleidsmaatregelen gericht op het bestrijden van discriminatie en uitsluiting van transgender personen, waaronder beleidsmaatregelen op het gebied van arbeidsaangelegenheden.
- Ontwikkel, in overleg met transgender personen en organisaties die deze personen vertegenwoordigen, educatie- en opleidingsprogramma’s en bewustwordingscampagnes met het doel respect voor de mensenrechten van transgender personen te bevorderen.
- Verzamel en analyseer gegevens over de mensenrechtensituatie van transgender personen, waaronder de discriminatie en intolerantie die zij ondervinden, met inachtneming van het recht op privacy van de betrokken personen.

Inzake Geneeskundige Hulpverlening en Geestelijke Ondersteuning voor Transgender Personen

- Draag er zorg voor dat transgender personen toegang hebben tot de geneeskundige en geestelijke hulpverlening en ondersteuning die zij behoeven, en dat die steun en hulp binnen een redelijke termijn beschikbaar is voor transgender personen.
- Draag er zorg voor dat, in overleg met transgender personen, de organisaties die deze personen vertegenwoordigen en de beide genderteams van de academische ziekenhuizen van de Vrije Universiteit in Amsterdam en de Universiteit van Groningen, alle medische ingrepen die, volgens de protocollen van geslachtsaanpassende behandelingen, geacht worden noodzakelijk te zijn voor transgender personen gedekt zijn door het zorgverzekeringsstelsel.
- Draag er zorg voor dat er opleidingsmogelijkheden beschikbaar zijn voor medische beroepsbeoefenaren, waaronder psychologen, psychiaters en huisartsen, en voor maatschappelijk werkers, gericht op de specifieke behoeften en rechten van transgender personen en de eis hun waardigheid te respecteren.

Aan de Genderteams van het Academisch Ziekenhuis van de Vrije Universiteit in Amsterdam en het Academisch Ziekenhuis Groningen

- Bepleit de rechten van transgender personen, met inbegrip van wettelijke erkenning van hun genderidentiteit, ongeacht of zij hormoontherapie of een chirurgische ingreep hebben ondergaan, in overeenstemming met de door de World Professional Association for Transgender Health ontwikkelde Standards of Care.

Aan de Raad voor de Rechtspraak en de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak

- Neem alle noodzakelijke maatregelen die ervoor zorgen dat de in art. 1:4 BW gebruikte term “ongepast” niet zodanig wordt geïnterpreteerd dat transgender personen de wettelijke erkenning van de door hen gekozen voornamen wordt geweigerd.

Aan de Zorgverzekeraars

- Zorg ervoor dat, in overleg met transgender personen, de organisaties die deze personen vertegenwoordigen en de genderteams van de Vrije Universiteit in Amsterdam en de Universiteit van Groningen, alle medische ingrepen die, volgens de protocollen van de geslachtsaanpassende behandelingen, geacht worden noodzakelijk te zijn, gedekt zijn door het zorgverzekeringsstelsel.

Aan de Amerikaanse Psychiatrische Vereniging

- Draag er zorg voor dat de diagnose genderdysforie in de vijfde editie van de *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM-5) niet leidt tot het pathologiseren van de verschillende vormen van transgenderidentiteit.